

Bendruomeninės ir savanoriškos veiklos Lietuvoje tyrimas

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu atliko
viešoji įstaiga „Europos namai“.

2020 m. sausio mėn., Vilnius

TURINYS

Metodologija.....	3
Bendruomeninė veikla.....	3
Bendruomenių plėtros politika ir jos įgyvendinimas.....	3
Visuomenės požiūris bendruomeninę veiklą.....	7
Fokusuotos grupės diskusija: bendruomenių veiklos iššūkiai ir siūlymai	9
Išvados	13
Rekomendacijos	14
Savanoriška veikla	16
Savanoriškos veiklos plėtros politika ir jos įgyvendinimas.....	16
Visuomenės požiūris į savanorišką veiklą	18
Fokusuotų grupių diskusijos: savanoriškos veiklos iššūkiai ir siūlymai	22
Išvados	24
Rekomendacijos	25

Šis tyrimas skirtas bendruomeninės ir savanoriškos veiklos situacijai ir pokyčiams Lietuvoje įvertinti, analizuojant įvairių visuomenės grupių požiūrį ir įsitraukimą į šias veiklas, taip pat iššūkiams, įskaitant teisinį reglamentavimą ir įgyvendinamas programas, kurie kyla šias veiklas plėtojančioms organizacijoms, nustatyti, siekiant, kad būtų sudarytos palankesnės sąlygos ir numatytos veiksmingesnės priemonės bendruomeninei ir savanoriškai veiklą plėtoti ir stiprinti.

Tyrimo atlikimo terminas: 2019 m. gruodžio 3 d. – 2020 m. sausio 31 d.

Metodologija

Tyrimo metu naudota viešai skelbiama teisinė ir statistinė informacija ir duomenys, taip pat Lietuvos vietos bendruomenių organizacijų sąjungos pateikta medžiaga.

2020 m. sausio 10–18 d. atlikta reprezentatyvi Lietuvos gyventojų apklausa: apklausti 1037 Lietuvos gyventojai (15 metų ir vyresni). Apklausos būdas: interviu respondento namuose. Atrankos metodas: daugiapakopė tikimybinė atranka. Respondentų atranka parengta taip, kad kiekvienas Lietuvos gyventojas turėtų vienodą tikimybę būti apklaustas.

Siekiant išsiaiškinti bendruomeninės ir savanoriškos veiklos iššūkius bei paskatas, 2020 m. sausio 21 d. surengtos trys fokusuotų grupių diskusijos su bendruomenių, savanorišką veiklą organizuojančių nevyriausybinių organizacijų atstovais ir savanoriais. Bendruomeninių organizacijų diskusijose dalyvavo 10 atstovų iš skirtingų organizacijų ir vietovių. Nevyriausybinių organizacijų ir savanorių diskusijoje dalyvavo atitinkamai po 10 ir 8 asmenis, kurie veikia skirtingose vietovėse ir skirtingose savanoriškos veiklos srityse (taip pat dirbančius su skirtingo amžiaus savanoriais organizacijų grupėje).

Bendruomeninė veikla

Bendruomenių plėtros politika ir jos įgyvendinimas

2018 m. gruodžio 13 d. priimtas Bendruomeninių organizacijų plėtros įstatymas¹, kuriuo siekiama kurti palankią aplinką bendruomeninėms organizacijoms, užtikrinti tinkamas jų, kaip pilietinės visuomenės ir vietos savivaldos svarbios dalies, veiklos ir plėtros sąlygas. Įstatymas nustato bendruomeninių organizacijų plėtros politikos formavimo ir įgyvendinimo

¹ Prieiga per internetą: [Lietuvos Respublikos bendruomeninių organizacijų plėtros įstatymas](#).

principus, valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų bendradarbiavimo su bendruomeninėmis organizacijomis ir kitas bendruomeninių organizacijų veiklos sąlygas, skatinančias bendruomeninių organizacijų plėtrą.

Bendruomeninių organizacijų plėtros politikos formavimas, šios politikos įgyvendinimo organizavimas, koordinavimas ir kontrolė priskirta Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijai kartu su Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija bei Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. balandžio 10 d. nutarimu² buvo patvirtinta Nacionalinės bendruomeninių organizacijų tarybos sudėtis ir Nacionalinės bendruomeninių organizacijų tarybos nuostatai.

Nacionalinę bendruomeninių organizacijų tarybą sudaro dvidešimt narių: aštuoni valstybės institucijų atstovai, po vieną savivaldybių asociacijos ir savivaldybių seniūnų asociacijos deleguotą atstovą ir dešimt nacionalinės skėtinės bendruomeninės organizacijos deleguotų atstovų.

2019 m. buvo surengti trys Tarybos posėdžiai³, patvirtintas Tarybos 2019–2021 m. veiklos planas. 2019 m. gruodžio 5 d. priimtame Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatyme numatyta, kad savivaldybės, kurios teritorijoje yra iki 100 000 gyventojų, tarybos sprendimu, suderintu su savivaldybės teritorijoje veikiančiomis bendruomeninėmis organizacijomis, savivaldybės nevyriausybinių organizacijų tarybai gali būti pavesta atlikti ir savivaldybės bendruomeninių organizacijų tarybos funkcijas. Atitinkamai ši nuostata artimiausiu metu bus keičiama ir Bendruomeninių organizacijų plėtros įstatyme.

2020 m. sausio mėn., Lietuvos vietos bendruomenių organizacijų sąjungos (toliau – LVBOS) duomenimis, veikė apie 2000 kaimo bendruomenių, iš jų 1346 įeina į Lietuvos kaimo bendruomenių sąjungą (toliau – LKBS). LVBOS pateiktais duomenimis, miestuose veikia per 200 vietos bendruomenių organizacijų ar centrų⁴. Iš viso Lietuvoje veikia apie 2200 vietos bendruomenių organizacijų (toliau – VBO). Daugumą šių organizacijų – 1346 kaimo

² Prieiga per internetą: [Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. balandžio 10 d. nutarimas Nr. 326 „Dėl Nacionalinės bendruomeninių organizacijų tarybos sudėties ir jos nuostatų patvirtinimo“](#).

³ Prieiga per internetą: [Nacionalinė bendruomeninių organizacijų taryba](#).

⁴ Pateikti duomenys yra apytiksliai, kadangi organizacijų skaičius nuolat keičiasi, o kai kurių savivaldybių svetainėse yra skelbiami neatnaujinti sarašai.

bendruomenės ir 83 miestų bendruomenės – vienija didžiausia Lietuvoje veikianti bendruomenių organizacija Lietuvos vietos bendruomenių organizacijų sąjunga.

LVBOS surinktais duomenimis, 2019 m. bendruomeninių organizacijų tarybos įsteigtos daugumoje savivaldybių, tačiau LVBOS atstovų nuomone, kyla nemažai problemų dėl šių tarybų veiklos:

- Savivaldybių svetainėse viešai neskelbiama informacija apie bendruomeninių organizacijų tarybų veiklą (tarybų sudėtį, posėdžius, svarstomus klausimus ir sprendimus).
- Kadangi Bendruomeninių organizacijų plėtros įstatyme nėra reglamentuota šių tarybų veikla, vietos politikams ir organizacijoms ne visiškai suprantama šių tarybų paskirtis, veikimo sritis ir pobūdis.
- Įstatyme taip pat nėra apibrėžti bendruomeninių organizacijų tarybų sudarymo principai, todėl kai kuriose savivaldybėse iškraipomas atstovavimo principas (pavyzdžiui, savivaldybės institucijoms ir įstaigoms atstovauja vienos partijos nariai, įtraukiami savivaldybių tarybų nariai, seniūnaičiai). Tik keliose savivaldybėse buvo sušaukti visuotiniai susirinkimai ir bendruomeninių organizacijų tarybos buvo rinktos pačių VBO iniciatyva.
- Nuogaustaujama, kad bendruomeninių organizacijų tarybos neatstovaus vietos bendruomenių interesams dėl jų sudarymo pariteto principu, kuris sudaro galimybes vietos politikams daryti įtaką priimant tarybų sprendimus.

Kadangi nevyriausybinių organizacijų tarybos savivaldybėse, kaip ir bendruomeninių organizacijų tarybos, dėl pirmiau įvardytų priežasčių taip pat veikia vangiai, galbūt šių tarybų sujungimas, ypač mažesnėse savivaldybėse, padėtų sustiprinti tiek bendruomeninių, tiek ir nevyriausybinių organizacijų interesų atstovavimą.

2017–2019 m. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija įgyvendino priemonę „Remti bendruomeninę veiklą savivaldybėse“, kurios įgyvendinimui 2017 m. skirta 2,6 mln. eurų, 2018 ir 2019 m. – po 2 mln. eurų. Priemone siekta skatinti gyvenamųjų vietovių bendruomenių savarankiškumą tenkinant socialinius jų narių (gyventojų) poreikius, stiprinti narių (gyventojų) sutelktumą ir tarpusavio pasitikėjimą, bendruomeninę veiklą, sudaryti

⁵ LVBOS skaičiavimais, organizacija vienija per 100 000 Lietuvos gyventojų, skaičiuojant, kad vidutiniškai VBO yra 50–100 narių.

sąlygas bendruomeninėms, religinėms, kitoms nevyriausybinėms organizacijoms dalyvauti priimant sprendimus dėl bendruomenių narių (gyventojų) socialinių poreikių tenkinimo.

2018 m. gruodžio 13 d. Ministerijos surengtoje diskusijoje priemonės įgyvendinimo rezultatams ir jos tobulinimui aptarti, dalyviai įvardijo šiuos iššūkius: per trumpas projekto įgyvendinimo laikotarpis (dėl vėluojamo parengti priemonės aprašo), viešųjų ir privačių interesų konfliktai, projektų rengimo ir įgyvendinimo kompetencijos trūkumas, projekto vertintojų (seniūnaičių sueigos) kompetencijos trūkumas, didelių ir mažų savivaldybių diferenciacija ir kt. Diskusijoje dalyvavusio prof. dr. Andriaus Stasiukyno nuomone, pagrindiniai bendruomenės iššūkiai yra susiję su gebėjimais, ypač gebėjimais komunikuoti su vietos valdžia, atstovauti gyventojų interesams, formuoti pozityvią viešąją nuomonę; bendruomenių priklausomybė nuo lyderių; bendruomenių narių švietimo, viešųjų paslaugų perdavimo klausimais.

2019 metų birželio 17 d. SADM surengtoje diskusijoje dėl 2020–2023 m. bendruomenės veiklos stiprinimo programos⁶ be pirmiau nurodytų iššūkių, diskusijos dalyviai papildomai nurodė prioritetų ir veiklų tęstinumo, finansavimo didinimo ir jo paskirstymo, atsižvelgiant į mažas savivaldybes, priemonių atskyrimo miestų ir kaimo vietovėms svarbą.

Žemės ūkio ministerijoje yra kelios programos, skirtos kaimo bendruomenių veiklai plėtoti. Didžiausios ilgalaikės programos yra šios:

- Valstybės (nacionalinė) parama kaimo bendruomenių veiklai⁷;
- 2014-2020 m. Lietuvos kaimo plėtros programos priemonės „LEADER programa”⁸, kuria siekiama įgyvendinti ES kaimo plėtros politikos prioritetus. Vienas iš jų – „Skatinti socialinę įtrauktį, skurdo mažinimą ir ekonominę plėtrą kaimo vietovėse“.

⁶ Kaip ir ankstesniais metais, 2020 m. numatyta skirti 2 mln. eurų.

⁷ Pagal programą remiamos šios veiklos sritys: kaimo bendruomenės materialinės bazės sukūrimas ir (arba) stiprinimas; kaimo vietovės viešųjų erdvių sutvarkymas, pritaikant jas kaimo gyventojų poreikiams, ir priežiūra; bendruomeniškumą kaime skatinančių (įskaitant gerosios patirties sklaidos ir mokomuosius vizitus) ir tradicinių renginių organizavimas. Kaimo bendruomenių projektams finansuoti kasmet skiriama apie 1 mln. Eur: 2019 m. skirta beveik 0,95 mln. Eur (310 kaimo bendruomenių projektų), 2020 m. numatyta skirti 0,9 mln Eur paramos lėšų.

⁸ 2014-2020 m. laikotarpiu LEADER programai skirta beveik 114 mln. eurų paramos lėšų. Prieiga per internetą: [Bendra Lietuvos kaimo plėtros 2014-2020 m. programos priemonių statistika](#). 2020-02-06. Lietuvos kaimo parlamento IV-osios sesijos, vykusios 2019 m. spalio 18 d., rezoliucijoje teigiama, kad šioje programoje *vieta bendruomenių telkimo ir skatinimo projektams skirtos per mažos lėšos ir dėl tos priežasties daugumos bendruomeninių organizacijų veikla apmiršta, o užsibrėžti programos tikslai nėra pasiekiami. Pagrindinės lėšos (apie 75 proc.) yra nukreiptos verslui ir darbo vietoms kurti, ir nors yra remiamas bendruomeninio ir/ar*

LEADER programą sudaro parengiamoji parama, parama vietos projektams įgyvendinti pagal vietos patvirtintas strategijas, vietos veiklos grupių (VVG) bendradarbiavimo projektų rengimas ir įgyvendinimas, parama VVG veiklai ir gyventojų aktyvumui.

Nuo 2016 m. Vidaus reikalų ministerija įgyvendina priemonę, skirtą pagerinti miestų gyventojų padėtį darbo rinkoje ir paskatinti savanorystę sprendžiant bendruomenės problemas⁹.

Nuo 2006 m. Vidaus reikalų ministerija kasmet skelbia nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų prevencijos projektų ir bendruomenių iniciatyvų gerosios praktikos konkursus, pagal kurių apdovanojamos geriausios bendruomenių iniciatyvos.

Asocijuotos bendruomeninės organizacijos taip pat dalyvavo 2018 m. Vidaus reikalų ministerijos paskelbtame konkurse nevyriausybiniams organizacijoms, kurio tikslas skatinti visuomenės dalyvavimą viešojo valdymo procesuose¹⁰.

Visuomenės požiūris bendruomeninę veiklą

2020 m. sausio mėn. atliktos visuomenės nuomonės apklausos duomenimis, vietos bendruomenėmis (bendruomeninėmis organizacijomis) pasitiki beveik pusė respondentų (49 proc.), nepasitiki – vos 7 proc. Pasitikėjimas bendruomenėmis yra šiek tiek mažesnis nei nevyriausybiniams organizacijomis, kuriomis pasitiki 55 proc., o nepasitiki 6 proc. respondentų¹¹.

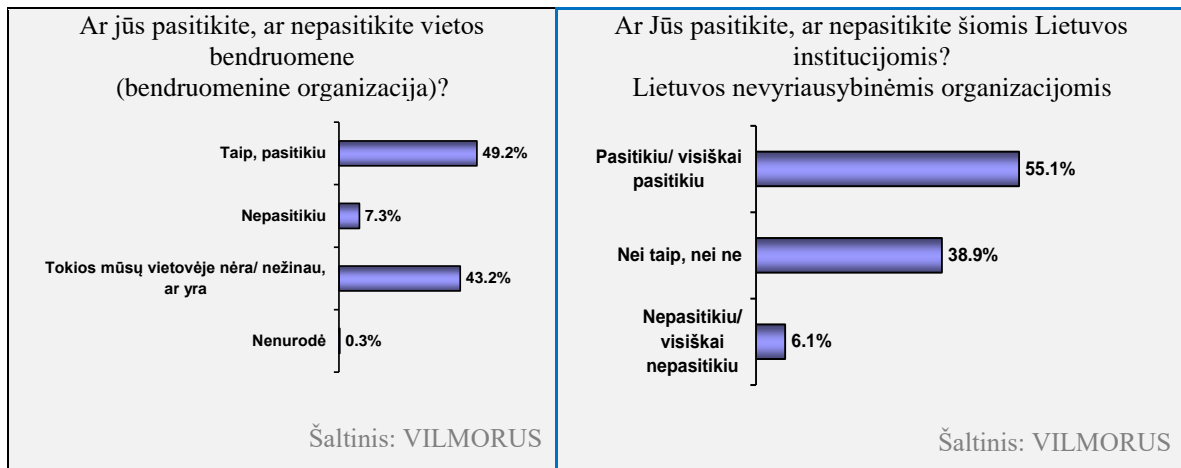
socialinio verslo kūrimas, dauguma bendruomeninių organizacijų nėra pajėgios tokių įsipareigojimų prisiimti dėl žmogiškųjų, finansinių bei kitokių išteklių stokos.

⁹ 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programoje 8 prioritete „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ Bendruomenės inicijuotai vietos plėtrai numatytos 4 priemonės: Nr. 08.6.1-ESFA-T-909 „Vietos plėtros strategijų rengimas“, Nr. 08.6.1-ESFA-T-910 „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimo administravimas“, Nr. 08.6.1-ESFA-V-911 „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“ ir Nr. 08.6.1-ESFA-T-927 „Spartesnis vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“, kurioms skirta apie 22,5 mln. eurų.

¹⁰ 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 10 prioriteto „Visuomenės poreikius atitinkantis ir pažangus viešasis valdymas“ Nr. 10.1.2-ESFA-K-917 priemonės „Visuomenės nepakantumo korupcijai didinimo ir dalyvavimo viešojo valdymo procesuose skatinimo iniciatyvos“ projektų finansavimo sąlygų aprašas Nr. 3.

¹¹ Lyginant su 2018 m. gyventojų apklausos rezultatais, respondentų pasitikėjimas nevyriausybiniams organizacijomis šiek tiek padidėjo, o nepasitikėjimas atitinkamai sumažėjo (2018 m. nevyriausybiniams organizacijomis pasitikėjo beveik 52 proc., o nepasitikėjo beveik 9 proc. respondentų).

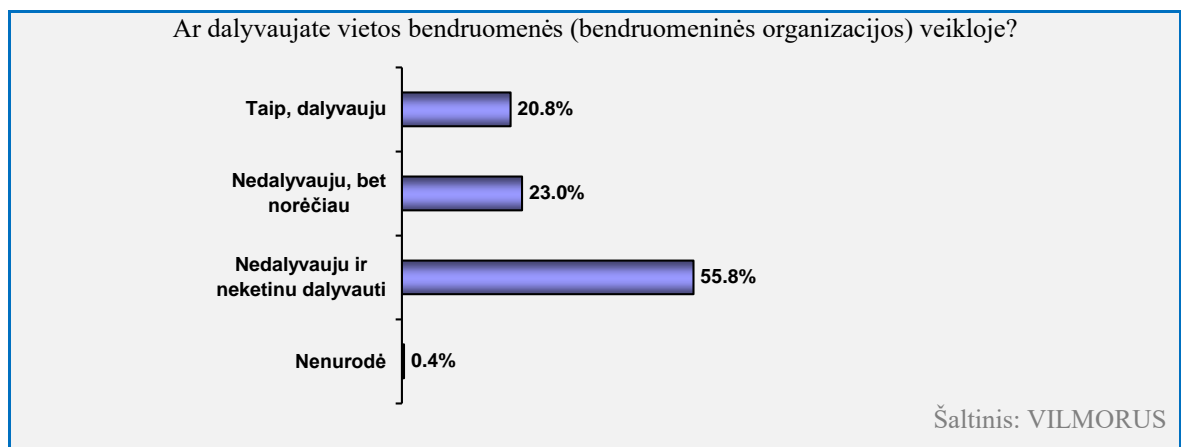
Grafikai 1-2. Pasitikėjimas bendruomenėmis ir nevyriausybėmis organizacijomis

Tačiau pakankamai didelė respondentų dalis (43 proc.) nurodė, kad jų vietovėje vietos bendruomenės (bendruomeninės organizacijos) nėra arba jie nežino, ar tokia yra¹². Tai rodo ir nepakankamą bendruomenių veiklos žinomumą, ir tai, kad per mažai yra pačių bendruomenių, ypač miestuose: Vilniuje taip atsakė 65 proc. respondentų, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje – 56 proc., kituose miestuose – 47 proc, o kaimo vietovėse – tik 19 proc.

Tik penktadalis respondentų nurodė dalyvaujantys vietos bendruomenių (bendruomeninių organizacijų)¹³ veikloje, tačiau beveik ketvirtadalis norėtų įsitraukti į bendruomenių veiklą. Vis dėlto daugiau kaip pusė respondentų (56 proc.) nurodė, kad šioje veikloje nedalyvauja ir neketina dalyvauti. Toks požiūris ypač populiarus Vilniuje (72 proc.).

Grafikas 3. Dalyvavimas bendruomeninėje veikloje

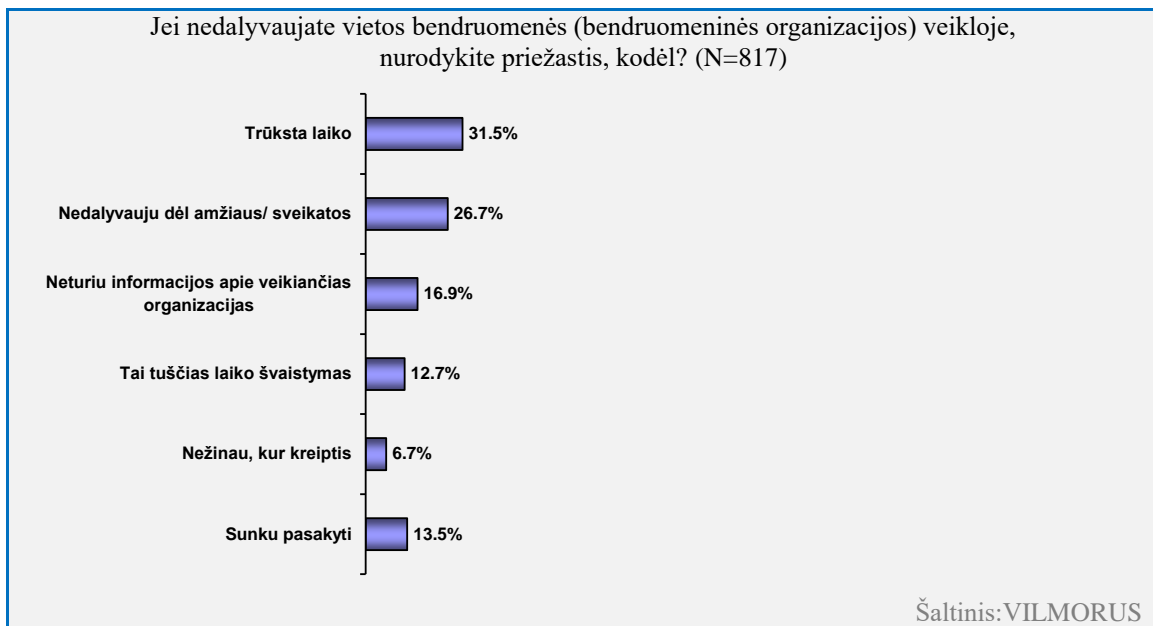

¹² Neturinčių nuomonės apie nevyriausybines organizacijas – 39 proc. respondentų.

¹³ Šis rodiklis yra dvigubai mažesnis nei planuota 2019 m. ir yra beveik nepakitęs nuo 2017 m. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2018 metų veiklos ataskaita, p. 39. 2019-03-01, Nr. D5-99, Vilnius.

Kaip ir dėl dalyvavimo savanoriškoje veikloje, pagrindinės nedalyvavimo bendruomeninėje veikloje priežastys yra laiko stoka (32 proc.) ir amžiaus ar sveikatos problemos (27 proc.). Laiko trūkumas koreliuoja su respondentų amžiumi, išsilavinimu, pajamų dydžiu ir gyvenamąja vieta: šią priežastį dažniau nurodė darbingo amžiaus (20–44 metų) žmonės, turintys aukštesnį išsilavinimą, daugiau uždirbantys, sostinės gyventojai. Vis dėlto pakankamai didelė gyventojų dalis vis dar nežino apie bendruomenines organizacijas: beveik ketvirtadalis respondentų nurodė neturintys informacijos ar nežinantys, kur kreiptis: pusė 15–29 m. amžiaus respondentų neturi informacijos apie bendruomenines organizacijas. Tai gali būti susiję su tuo, kad bendruomenių veikloje dalyvauja daugiausia vyresnio amžiaus žmonės. Bendras požiūris į bendruomenes yra pakankamai teigiamas: tik 13 proc. respondentų nurodė bendruomeninę veiklą vertinantys kaip tuščią laiko švaistymą.

Grafikas 4. Gyventojų nedalyvavimo bendruomeninėje veikloje priežastys

Fokusuotos grupės diskusija: bendruomenių veiklos iššūkiai ir siūlymai

2020 m. sausio 21 d. surengtos fokusuotos grupės diskusijos su bendruomeninių organizacijų atstovais metu buvo įvardytos pagrindinės vietos bendruomenių veiklos problemos ir aptarti galimi jų sprendimo būdai. Apibendrinus diskusijos rezultatus, didžiausi **iššūkiai**, bendruomenių atstovų nuomone, yra šie:

1. **Gyventojų motyvacijos stoka.** Žmonėms trūksta informacijos apie bendruomeninių organizacijų, ypač veikiančių miestuose, veiklą, o bendruomenėms trūksta žinių, kaip pritraukti savanorius; trūksta tikslingo viešinimo ir skatinimo priemonių; žmonės nemato prasmės ar naudos dalyvauti, nes nemato bendrų tikslų, idėjų, savanoriškos

ar bendruomeninės veiklos pridėtinės vertės; ši veikla nepatraukli žmonėms, ypač jaunesnės kartos atstovams; neskatinamas vaikų ir jaunimo bendruomeniškumas šeimoje ir mokykloje; bendruomenių narių senėjimas; neapibrėžta bendruomenių vidinė struktūra, silpna bendruomenių vadovų lyderystė.

2. **Teisinė aplinka ir administraciniai reikalavimai.** Bendruomeninių organizacijų plėtros įstatymas yra gana deklaratyvus: neįgalina bendruomenių, nenumato finansinių šaltinių; pernelyg sudėtinga projektų ataskaitų teikimo tvarka; bendruomeninės organizacijos vis dar laikomos perkančiosiomis organizacijomis; neseniai įkurtų bendruomeninių organizacijų tarybų veikla vangoka, nemažai savivaldybių dar neišrinkti tarybų pirmininkai; nepakankamas nacionalinės ir vietos valdžios dėmesys vietos bendruomenėms, silpni administraciniai organizacijų gebėjimai (teisinis raštingumas, finansinių dokumentų tvarkymas, atskaitomybės reikalavimai) ir mažėjantys žmogiškieji ištekliai, neaiškūs savanoriškos veiklos pripažinimo (įskaitymo) reikalavimai. Kai kurie dalyviai taip pat akcentavo savivaldos reformos poreikį, t. y. kad vietos gyventojų interesams pirmiausia turėtų atstovauti vietos bendruomenės, o ne seniūnaičiai, kurių gyventojai dažnai net nepažįsta.
3. **Finansai.** Nesukurta Nacionalinė bendruomeninių organizacijų veiklos plėtros programa, jos įgyvendinimo priemonių planas, nepakankamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas tarp ministerijų, stiprinant bendruomeninį judėjimą; neskiriama lėšų savanoriškos veiklos išlaidoms kompensuoti arba taikoma skirtinga savanoriškos veiklos išlaidų kompensavimo tvarka; biurokratinė savanoriškos veiklos pripažinimo tvarka; nevienoda savanoriškos veiklos išlaidų kompensavimo tvarka; patalpų veiklai plėtoti trūkumas, ypač miestuose, sudėtinga patalpas gauti mokyklose ar kultūros įstaigose; taip pat sunku išlaikyti turimas patalpas, rasti lėšų komunalinėms išlaidoms apmokėti.
4. **Laiko stoka.** Žmonės nelinkę užsiimti šia veikla, nes nesupranta, kam jos reikia ir kokia jos nauda; žmonės nerodo iniciatyvos, nes netiki, kad gali ką nors pakeisti; trūksta motyvacijos; silpna bendruomeniškumo kultūra, trūksta informacijos ir bendruomeninės veiklos viešinimo bei skatinimo priemonių.
5. **Silpna visuomenės branda.** Menkas bendrystės suvokimas, stiprus individualizmas, skirtingas vyresniosios ir jaunesniosios kartos požiūris į bendruomeninę veiklą; žmonės vengia konfliktinių situacijų (nelinkę įsitraukti ginant viešuosius interesus); tėvų požiūris į privalomą socialinę pilietinę veiklą (suprantamą kaip savanoriška

veikla) mokykloje kaip į laiko švaistymą; menkas pačių mokytojų supratimas ir asmeninė patirtis šioje srityje nesudaro galimybių ugdyti mokinių bendruomeniškumo įgūdžių; nėra nuoseklios ugdymo sistemos.

6. **Vietos valdžia nepasitiki** bendruomeninėmis organizacijomis, dažnai neatsižvelgia į jų poreikius ir siūlymus įvairiais viešojo gyvenimo (aplinkosaugos, ypač teritorijų planavimo, kultūros, socialinės ir sveikatos apsaugos) klausimais, ginant viešąjį interesą; dažnai vietos bendruomenių atstovai į sprendimų priėmimą įtraukiami tik formaliai.

Kalbėdami apie savanoriškos ir bendruomeninės veiklos skirtumus, kai kurie diskusijos dalyviai išreiškė nuomonę, kad savanoriška veikla (labiau formalizuota, grindžiama sutartimi) yra labiau pripažįstama ir vertinama nei bendruomeninė, kuri yra savaiminė, neįteisinta sutartiniais įsipareigojimais ir suvokiama kaip vietinės reikšmės (menkesnės vertės).

Fokusuotos grupės diskusijos dalyvių **siūlomi sprendimai:**

1. Stiprinant vietos bendruomenes ir plėtojant jų veiklą, pritraukiant savanorius, svarbu pačioms organizacijoms stiprinti šiuos aspektus: (1) bendruomenės nariai turi rodyti asmeninį pavyzdį, kuris įkvėptų vietos gyventojus; (2) stiprinti bendruomenių vadovų lyderystę; (3) sudaryti galimybes žmonių saviraiškai ir kūrybai; skatinti jų iniciatyvą ir viešai skelbti jų veiklos įvertinimą / pripažinti jų veiklą; (4) organizuoti viešus renginius, siekiant pritraukti žmones; (5) nuolat domėtis gyventojų (ir bendruomenės narių) poreikiais; (6) plėtoti savanorių mentorystę; (7) aiškiai komunikuoti savanoriškos veiklos naudą jiems patiems ir bendruomenei.
2. Iš institucinio stiprinimo priemonių kaip svarbiausias dalyviai įvardijo šias: (1) inicijuoti teisės aktų pakeitimus, kurie supaprastintų bendruomenių veiklą (pavyzdžiui, reikėtų taikyti supaprastintą buhalterinę apskaitą; bendruomeninės organizacijos turi būti traktuojamos kaip neperkančiosios organizacijos visose valstybės ir (ar) savivaldybės institucijose pagal Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymą); (2) stiprinti bendruomeninių organizacijų tarybų veiklą savivaldybėse, kuriose tokios tarybos sudaromos; (3) stiprinti bendradarbiavimą tarp vietos bendruomenių, dalijimąsi gerąja patirtimi, tarpusavio konsultavimąsi; (4) didinti vykdomų programų projekcinį finansavimą bei numatyti atskiras programas, ypač miestų bendruomenėms; (5) į bendruomenių konkursų nuostatus įtraukti

savanorių patiriamų išlaidų ir jų mokymų išlaidų kompensavimą; (6) sudaryti sąlygas teikti bendruomenėms profesionalią pagalbą savivaldybėse (pavyzdžiui, savivaldybės skiriamos lėšos ar apmokamos buhalterinės paslaugos bendruomenių finansinei apskaitai vykdyti ir metinėms finansinės ataskaitomybės dokumentams rengti); (7) kadangi bendruomenių veiklos koordinavimas priskirtas kelioms institucijoms, stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą, aiškiai apibrėžiant kiekvienos institucijos atsakomybę ir įsipareigojimus.

3. Kaip ir gyventojų apklausoje, diskusijos dalyvių nurodyta menko gyventojų įsitraukimo į bendruomenių veiklą svarbi priežastis – laiko stoka, kurią siūloma spręsti stiprinant bendruomenių išorinę komunikaciją: (1) atsižvelgiant į bendruomenės narių poreikius ir interesus, dažniau naudoti neformalios komunikacijos priemones (informacija iš lūpų į lūpas), socialinę mediją, asmeninį bendravimą (pavyzdžiui, mokyklose tiesiogiai bendraujant su tėvais ir mokytojais, sužinoti jų interesus ir gebėjimus ir juos panaudoti bendruomenės veikloje); patiems bendruomenės nariams skirti daugiau laiko savanoriams ir nariams pritraukti; (2) organizuoti patrauklius renginius bendruomenės nariams ir vietos gyventojams; (3) siekiant pritraukti žmones, naudoti natūrinius prekių mainus (pavyzdžiui, reklamuoti asmens teikiamas profesines paslaugas).
4. Stiprinant visuomenės sąmoningumą, ugdant bendruomeniškumą kaip vertybę siūloma: (1) daugiau dirbti su šeimomis, pirmiausia rodant asmeninį pavyzdį (patys nariai turi įtraukti savo vaikus į bendruomenės veiklą, kartu dalyvauti ne tik renginiuose, bet ir susirinkimuose, posėdžiuose, diskusijose); (2) numatyti dalyvaujantiems vaikams atskiras veiklas ir joms skirtą erdvę; (3) laipsniškai auginti pačias bendruomenes, pradėdant nuo renginių, vėliau pereinant prie įvairių paslaugų teikimo ir dalyvavimo priimančias sprendimus. Bendruomenių veiklos plėtra galima stiprinant ugdymo, ypač ikimokyklinio, paslaugas, teikiant pagalbą vaikams (kuriant bendruomeninius vaikų dienos centrus), vyresnio amžiaus žmonėms ir žmonėms, turintiems negalią (asmeniniai asistentai), sprendžiant aplinkos (miškų kirtimo, užterštumo) problemas, teritorijų padalijimo klausimus, užtikrinant vietos saugumą bendradarbiaujant su policija, taip pat stiprinant bendruomenių verslumą. Siūlyta plėtoti ir valstybės tarnautojų savanorystę bendruomenėse.

Išvados

1. Nors pasitikėjimas vietos bendruomenėmis (bendruomeninėmis organizacijomis) pakankamai didelis, tačiau beveik tiek pat respondentų nežino apie jas arba jų vietovėje bendruomeninių organizacijų nėra. Trūksta tikslingo viešinio ir skatinimo priemonių gyventojams įtraukti į bendruomeninę veiklą.
2. Vos penktadalis respondentų nurodė dalyvaujant vietos bendruomenių veikloje, tačiau beveik ketvirtadalis norėtų įsitraukti į šią veiklą. Vis dėlto daugiau kaip pusė respondentų nurodė, kad šioje veikloje nedalyvauja ir neketina dalyvauti, ir toks požiūris ryškesnis miestuose, ypač Vilniuje. Bendruomenių atstovų nuomone, žmonės nemato savanoriškos ar bendruomeninės veiklos pridėtinės vertės. Ši veikla nepatraukli žmonėms, ypač jaunesnės kartos atstovams, nes neskatinamas vaikų ir jaunimo bendruomeniškumas šeimoje ir mokykloje.
3. Kaip ir dėl dalyvavimo savanoriškoje veikloje, pagrindinės nedalyvavimo bendruomeninėje veikloje priežastys yra laiko stoka ir amžiaus ar sveikatos problemos. Be to, pakankamai didelė gyventojų dalis vis dar nežino apie bendruomenines organizacijas. Bendruomenių atstovų nuomone, visuomenėje vis dar silpna visuomenės branda ir menkas bendrystės suvokimas, skiriasi vyresniosios ir jaunesniosios kartos požiūris į bendruomeninę veiklą: žmonės nerodo iniciatyvos, nes netiki, kad gali ką nors pakeisti, taip pat vengia konfliktinės aplinkos (nenori įsitraukti ginant viešuosius interesus).
4. Bendruomeninių organizacijų plėtros įstatymas yra pernelyg deklaratyvus: jo nuostatos yra nepakankamai apibrėžtos, nenumatyti įgyvendinimo mechanizmai, todėl savivaldybėse suprantamos skirtingai.
5. Nors bendruomeninių organizacijų tarybos įsteigtos daugumoje savivaldybių, tačiau jos kol kas nėra pakankamai veiksmingos (tiek dėl neaiškaus sudarymo principų, tiek ir jų paskirties bei narių nešališkumo).
6. Bendruomenių atstovų nuomone, vietos bendruomenėms neužtikrinamas veiklos tvarumas, keliami pernelyg dideli administraciniai reikalavimai (nepakankami finansavimo šaltiniai, ypač miestų bendruomenėms; sudėtingos ataskaitų teikimo procedūros; neskiriama lėšų savanoriškos veiklos išlaidoms kompensuoti arba taikoma skirtinga savanoriškos veiklos išlaidų kompensavimo tvarka, taip pat neaiški ir biurokratinė savanoriškos veiklos pripažinimo tvarka; kai kuriose savivaldybėse

bendruomeninės organizacijos vis dar laikomos perkančiosiomis organizacijomis ir kt.).

7. Silpni bendruomeninių organizacijų administraciniai gebėjimai: teisinis raštingumas, finansinių dokumentų tvarkymas, atskaitomybės reikalavimai.
8. Silpna vietos bendruomenių vidinė organizacija: bendruomenių veiklose dalyvauja daugiausia vyresnio amžiaus žmonės; neapibrėžta jų vidinė struktūra, silpna bendruomenių vadovų lyderystė.
9. Bendruomenių atstovų nuomone, savanoriška veikla yra labiau pripažįstama ir vertinama nei bendruomeninė, kuri yra suvokiama kaip vietinės reikšmės (menkesnės vertės).

Rekomendacijos

1. Įgyvendinant bendruomenių plėtros politiką, stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą, aiškiai apibrėžiant kiekvienos institucijos atsakomybę ir įsipareigojimus. Įgalinti Nacionalinę bendruomenių tarybą sukurti tvarų bendruomeninės veiklos plėtros planą ir vykdyti jos įgyvendinimo stebėseną.
2. Stiprinti bendruomeninių organizacijų tarybų veiklą savivaldybėse, kuriose tokios tarybos sudaromos. Siekiant sustiprinti tiek bendruomeninių, tiek ir nevyriausybinų organizacijų interesų atstovavimą, sujungti šias tarybas, ypač mažesnėse savivaldybėse.
3. Užtikrinti bendruomenių veiklos daugiafunkciškumą ir stiprinti bendruomenės narių gebėjimus teikti viešąsias paslaugas, ypač socialinėje srityje, bei stiprinti jų verslumą.
4. Užtikrinti bendruomenių gyvybingumą ir tvarumą didinant vykdomų programų projekcinį finansavimą bei numatant atskiras programas, ypač miestų bendruomenėms. Inicijuoti teisės aktų pakeitimus, kurie supaprastintų administracinius reikalavimus. Į bendruomenių konkursų nuostatus įtraukti savanorių mentorystės bei savanorių mokymų ir patiriamų išlaidų kompensavimą.
5. Organizuoti mokymus ir diskusijas savivaldybių tarybų nariams ir administracijoms, siekiant keisti jų požiūrį į viešųjų paslaugų perdavimą vietos bendruomenėms.
6. Sudaryti sąlygas teikti bendruomenėms profesionalią pagalbą savivaldybėse (pavyzdžiui, savivaldybės skiriamos lėšos ar apmokamos buhalterinės paslaugos bendruomenių finansinei apskaitai vykdyti ir metinėms finansinės atskaitomybės dokumentams rengti).

7. Siekiant stiprinti bendradarbiavimą tarp vietos bendruomenių, dalijimasi gera patirtimi, tarpusavio konsultavimasi, remti skėtines vietos bendruomenių organizacijas.
8. Vykdyti visuomenės informavimo ir suvokimo didinimo apie vietos bendruomenių veiklą kampanijas nacionaliniu ir vietos lygmenimis: rengti tikslingas komunikacijos akcijas (pvz., skirtas šeimoms, mokyklos bendruomenei), įvesti paskatų priemones (pvz., apdovanojimus).
9. Reguliariai (siūloma ne rečiau nei kartą per dvejus metus) tirti vietos bendruomenių poreikius, ypač vietos lygmeniu, ir įgyvendinti priemones remiantis tyrimų rezultatais.

Savanoriška veikla

Savanoriškos veiklos plėtros politika ir jos įgyvendinimas

Savanorišką veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos savanoriškos veiklos įstatymas¹⁴, priimtas 2011 m. birželio 22 d., kuris apibrėžia savanoriškos veiklos ypatumus, savanoriškos veiklos principus, savanorio ir savanoriškos veiklos organizatoriaus teises ir pareigas, savanoriškos veiklos organizavimo, savanorių draudimo, savanoriškos veiklos išlaidų kompensavimo tvarką. Šio įstatymo įgyvendinimą reglamentuoja poįstatyminiai aktai (Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymais patvirtinti Savanoriškos veiklos išlaidų kompensavimo sąlygų ir tvarkos aprašas¹⁵ (2011 m. liepos 14 d., atnaujintas 2014 m. liepos 14 d.), Nacionalinė jaunimo savanoriškos veiklos programa¹⁶ (2013 m. vasario 25 d., atnaujinta 2014 m. lapkričio 12 d.), Jaunimo savanoriškos tarnybos organizavimo tvarkos aprašas¹⁷ (2018 m. birželio 22 d., atnaujinta 2019 m. liepos 16 d.) ir kt.).

Nuo 2018 m. vidurio pradėjo veikti jaunimo savanoriška tarnyba (JST), kurios tikslas – skatinti kokybišką savanorystę, t. y. ugdyti reikiamas jaunų žmonių bendrąsias kompetencijas. Tai intensyvi organizuota jauniems žmonėms nuo 14 iki 29 m. skirta savanorystės programa, kurioje dalyvaujantys jaunuoliai savanoriauja pasirinktose akredituotose organizacijose, reguliariai susitinka su paskirtais mentoriais, mokosi įveikti sunkumus, apmąstyti patirtį bei įvardyti išmokus dalykus, suformuluoti tobulėjimo kryptis. JST programa sudaro jaunuoliams galimybę ne tik atrasti patinkančią veiklos kryptį, bet ir geriau pažinti save, ugdyti bendrąsias kompetencijas ir stiprinti pasitikėjimą savimi. Už šešis mėn. (ne mažiau nei 40 val./mėn.) nenutrūkstamos tarnybos jaunuoliams skiriama 0,25 stojamojo balo į aukštąsias mokyklas. Tarnyba pradėjo veikti neseniai, todėl daryti išvadas apie jos veiklos rezultatus per anksti. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad sukurtas instrumentas dėl nelanksčių reikalavimų (pavyzdžiui, virtualios mentorystės nebuvimo, priimančios ir siunčiančios organizacijų atskyrimo, minimalaus savanoriavimo valandų skaičiaus per

¹⁴ Lietuvos Respublikos savanoriškos veiklos įstatymas

¹⁵ Įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2011 m. liepos 14 d. įsakymo Nr. A1-330 „Dėl savanoriškos veiklos išlaidų kompensavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“ (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2014-11-14).

¹⁶ Įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2014 m. vasario 25 d. įsakymo Nr. A1-73 „Dėl nacionalinės jaunimo savanoriškos veiklos programos patvirtinimo“ pakeitimo“ (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2014-11-14).

¹⁷ Įsakymas dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. birželio 22 d. įsakymo Nr. A1-317 „Dėl jaunimo savanoriškos tarnybos organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2019-07-17).

mėnesį, o ne visą laikotarpį, nustatymo) yra nepritaikytas kai kurioms Lietuvos mastu vykdomoms jaunimo savanoriškos veiklos formoms ir organizacinei struktūrai.

Siekdama paskatinti į(si)traukti į savanorišką veiklą vyresnius žmones (nuo 55 metų), 2017 m. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija paskelbė 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų priemonę „54+“, kurioje pagrindinis dėmesys skiriamas vyresnių darbingo amžiaus asmenų savanoriškai veiklai organizuoti ir vykdyti, stiprinti jų bendruosius gebėjimus, didinti jų motyvaciją dalyvauti darbo rinkoje, būti visuomeniškai aktyviais. Priemonėje numatytos tokios veiklos, kaip savanorius priimančių organizacijų mokymai ir individualios konsultacijos, mentorystės paslaugų jiems teikimas; mokymo, informavimo, konsultavimo paslaugų teikimas savanoriškoje veikloje dalyvaujantiems vyresnio amžiaus asmenims; savanorius priimančių organizacijų duomenų bazių atnaujinimas ir kt. Projektai šiuo metu įgyvendinami.

Su savanoriais dirbančioms nevyriausybinėms organizacijoms susirūpinimą sukėlė ir 2019 m. gegužės 29 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas prie Vidaus reikalų ministerijos įsteigti viešąją įstaigą Bendrystės ir socialinių inovacijų centrą Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčioje¹⁸. Atsižvelgiant į dabartinės Vyriausybės siekį decentralizuoti viešąsias paslaugas, perduodant jas nepriklausomiems rinkos veikėjams, naujos pavaldžios įstaigos įsteigimas turėtų suponuoti išskirtinių paslaugų, kurių rinkoje neteikia kiti subjektai, poreikį¹⁹. Iškart po įsteigimo keturių ministerijų – Vidaus reikalų, Švietimo, mokslo ir sporto, Socialinės apsaugos ir darbo ir Kultūros – ministrai pasirašė memorandumą dėl jungtinės veiklos, susijusios su visuomenės gerovei svarbių, atskirtų mažinančių inovatyvių viešųjų paslaugų, ypač skirtų jautrioms socialinėms grupėms, teikimu, o rudenį „Kurk Lietuvai“ projektų koordinatoriams pavesta ištirti ir pasiūlyti šio centro įveiklinimo galimybes, įskaitant ir savanoriškos veiklos plėtrą. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje jau veikia nemažai nevyriausybinių organizacijų organizuojančių savanorišką veiklą, taip pat į Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2018 m. veiklos ataskaitoje

¹⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl viešosios įstaigos bendrystės ir socialinių inovacijų centro steigimo ir valstybės turto investavimo“

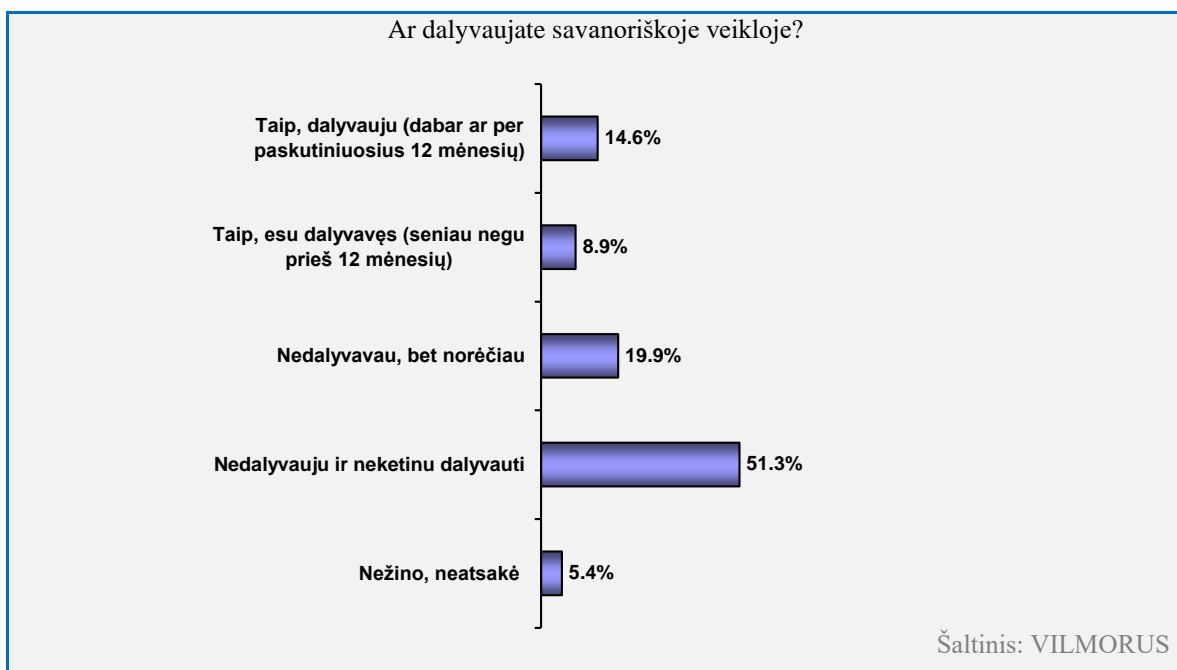
¹⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl viešojo sektoriaus įstaigų sistemos tobulinimo gairių ir viešojo sektoriaus įstaigų sistemos tobulinimo gairių įgyvendinimo veiksmų plano patvirtinimo“ Nr. 495 5 punkte teigiama, kad „Bet kuri nauja viešojo sektoriaus įstaiga steigiama tik tada, kai tai pagrįstai būtina ir nėra galimybės pasiekti užsibrėžtų tikslų kitomis priemonėmis.“

įvardytą siekį užtikrinti efektyvesnę skiriamų lėšų panaudojimą²⁰, šis sprendimas prieštarauja Vyriausybės tikslams, dar labiau didindamas nelygiavertę konkurencinę aplinką nevyriausybinėms organizacijoms, kuri vis dar nėra pakankamai tvari.

Visuomenės požiūris į savanorišką veiklą

2019 m. sausio mėn. visuomenės nuomonės apklausos duomenimis, savanoriškoje veikloje dalyvaujančiųjų dalis, palyginti su 2018 m., šiek tiek padidėjo, tačiau tai gali būti iš dalies susiję su didesne respondentų amžiaus intimi²¹: per pastaruosius 12 mėn. dalyvavę savanoriškoje veikloje nurodė apie 15 proc. respondentų²² (2018 m. – 11 proc.). Dalyvavimas savanoriškoje veikloje koreliuoja su respondentų amžiaus grupėmis ir socialine padėtimi.

Grafikas 5. Dalyvavimas savanoriškoje veikloje

Jaunimas savanoriauja daug aktyviau nei vyresni žmonės: beveik 32 proc. 15–19 m. ir 29 proc. moksleivių ir studentų nurodė savanoriauę per pastaruosius 12 mėn. Domėjimosi

²⁰ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2018 metų veiklos ataskaita, p. 40. 2019-03-01 Nr. D5-99, Vilnius. (Siekiant užtikrinti efektyvesnę skiriamų lėšų panaudojimą, manytina, kad ypač būtina stiprinti nevyriausybinių organizacijų gebėjimus tinkamai sudominti, pritraukti ir išlaikyti savanorius, investuoti į asmenų dirbančių tiesiogiai su savanoriais kvalifikacijos tobulinimą bei užtikrinti konkrečių įrankių, kurie savanoriškoje veikloje dalyvaujantiems asmenims teiktų aiškią naudą, plėtrą.)

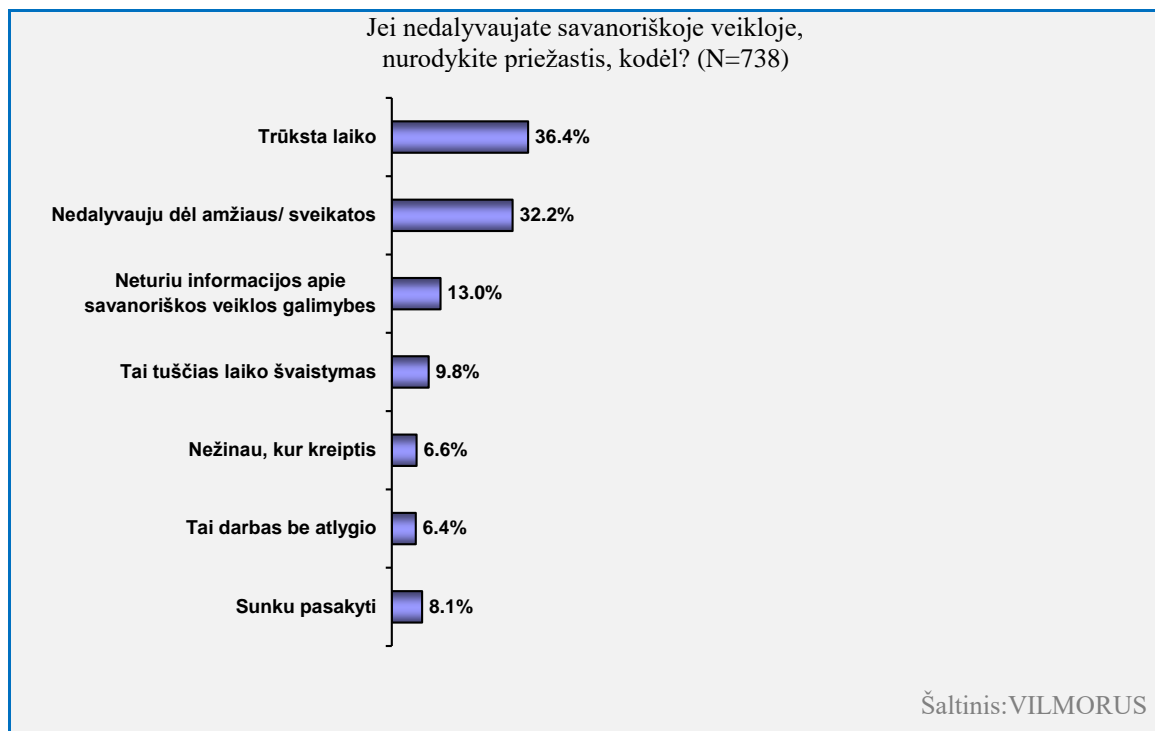
²¹ 2018 m. spalio mėn. atliktoje reprezentatyvioje Lietuvos gyventojų apklausoje dalyvavo respondentai nuo 18 metų.

²² Šis rodiklis beveik siekia 2019 m. planuotą rodiklį. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2018 metų veiklos ataskaita, p. 39. 2019-03-01, Nr. D5-99, Vilnius.

savadoriška veikla (nedalyvaujančių, bet norinčių dalyvauti) padidėjimas taip pat sietinas su jauniausia visuomenės grupe (15–19 metų).

Vis dėlto, kaip ir 2018 m., pusė apklaustųjų nedalyvauja ir neketina dalyvauti savadoriškoje veikloje²³. Skeptiškas požiūris į šią veiklą stiprėja su respondentų amžiumi: nedalyvaujantys ir neketinantys dalyvauti savadoriškoje veikloje nurodė 46 proc. 45–64 m. amžiaus asmenų ir 72 proc. vyresnių nei 65 m. amžiaus asmenų. Taip pat mažiau linkę įsitraukti į savadorišką veiklą yra žemesnį išsilavinimą turintys asmenys.

Grafikas 6. Nedalyvavimo savadoriškoje veikloje priežastys

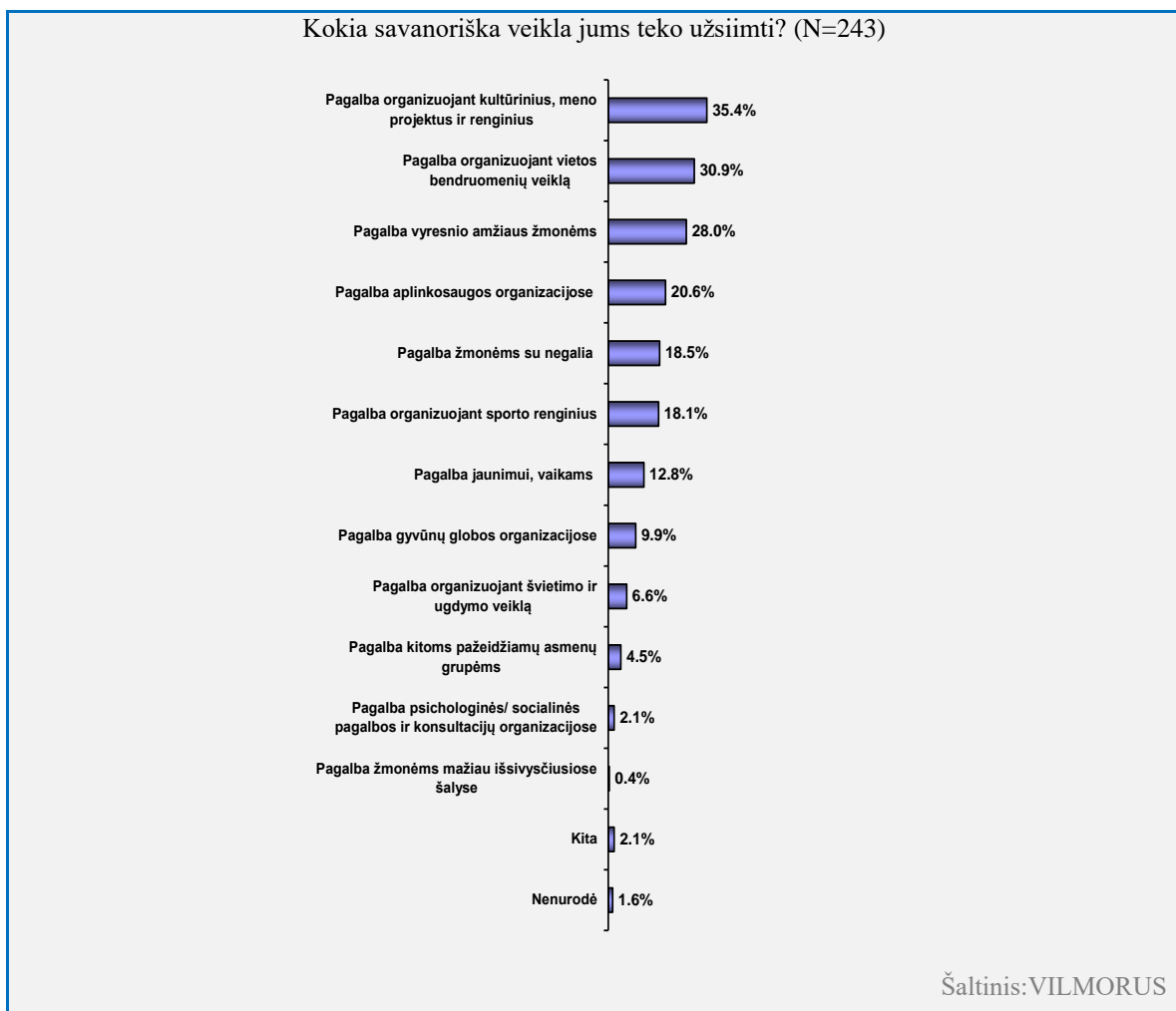
Pagrindinės nedalyvavimo priežastys: laiko trūkumas (36 proc. respondentų, daugiausia darbingo 20–44 m. amžiaus, didesnes pajamas gaunančių, sostinės gyventojų) ir amžiaus ar sveikatos problemos (32 proc. respondentų). Savadorystę kaip bergždžią veiklą, t. y. kaip tuščią laiko švaistymą ir neatlygintą darbą nurodė palyginti nedaug respondentų – atitinkamai apie 10 ir 6 proc. respondentų. Gyventojams vis dar trūksta informacijos apie šią veiklą ir organizacijas: neturintys informacijos apie savadoriškos veiklos galimybes ir

²³ Legatum instituto Gerovės indekso 2019 m. tarptautinio tyrimo duomenimis, Lietuvos socialinio kapitalo rodikliai yra labai žemi: socialinių ryšių srityje Lietuva užima 165 vietą, o pilietinio ir socialinio dalyvavimo – 113 vietą iš 167 valstybių. Prieiga per internetą: https://prosperitysite.s3-accelerate.amazonaws.com/4915/7464/1889/The_Legatum_Prosperty_Index_2019_Country_Profile_Document.pdf

nežinantys, kur kreiptis, nurodė penktadalis respondentų (atitinkamai apie 13 ir 7 proc.). Nedalyvavimo priežasčių nenurodė apie 8 proc. respondentų.

Dažniausiai savanoriaujama kultūros ir meno srityse (35 proc., daugiausia 15–19 m. jaunuoliai), vietos bendruomenėse (31 proc., daugiausia vyresnio amžiaus žmonės nuo 45 metų), teikiant pagalbą vyresnio amžiaus žmonėms (28 proc., daugiausia mažiausias pajamas (iki 200 eurų vienam šeimos nariui) gaunančių asmenų)). Apie penktadalį respondentų nurodė savanoriaujantys aplinkosaugos, pagalbos žmonėms, turintiems negalią, ir sporto srityse.

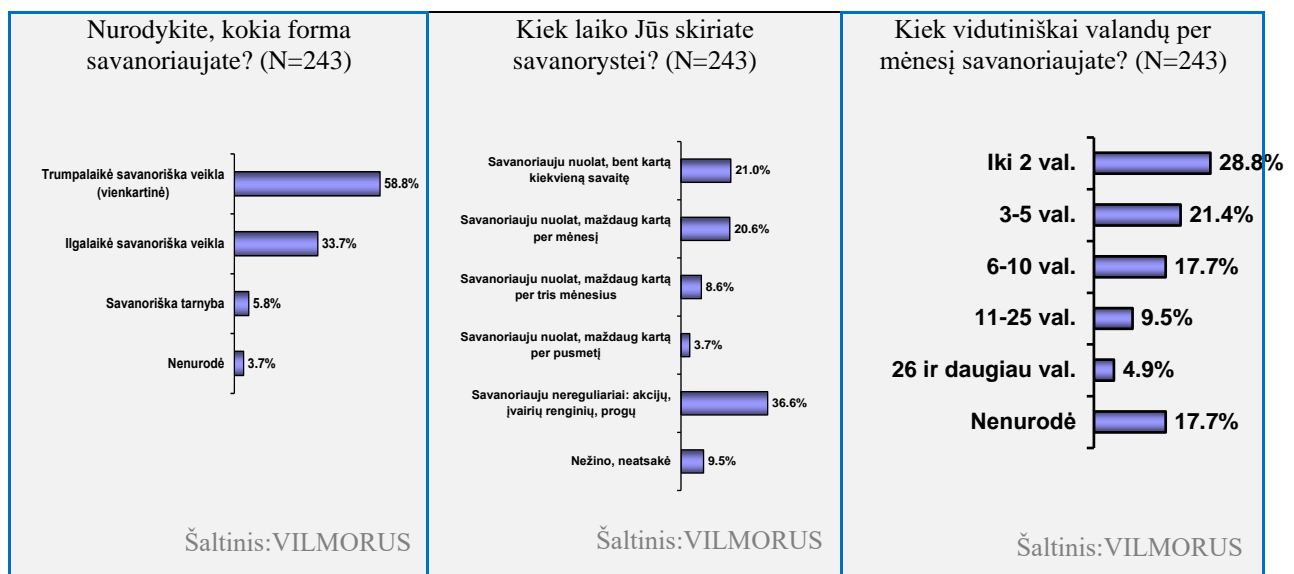
Grafikas 7. Savanoriškos veiklos sritys

Dauguma (59 proc.) respondentų nurodė vykdančios trumpalaikę savanorišką veiklą²⁴, tačiau net trečdalis (34 proc.) nurodė dalyvaujantys ilgalaikėje veikloje²⁵. Savanorišką tarnybą nurodė 6 proc. respondentų²⁶.

Per trečdalį (37 proc.) respondentų teigė savanoriaujantys nereguliariai įvairių akcijų ir renginių metu, tačiau pakankamai didelė dalis savanoriauja reguliariai: 21 proc. respondentų savanoriauja kartą per savaitę arba kartą per mėnesį (palyginti su Pilietinės visuomenės instituto 2016 m. Pilietinės galios indekso tyrimo duomenimis, reguliari savanorystė stipriai išaugo: bent kartą per savaitę teigė savanoriauę apie 6 proc. respondentų). Bent kartą per savaitę daugiausia savanoriauja vyresnio amžiaus asmenys (vyresni nei 65 m. amžiaus). Beveik trečdalis (29 proc.) respondentų nurodė savanoriškai veiklai skiriantys iki 2 val., 21 proc. – 3–5 val., 18 proc. – 6–10 val. per mėnesį. Bendra savanorių indėlio vertė grynąja pinigine išraiška 2019 m. sudaro 2,2 proc. valstybės biudžeto, arba 0,7 proc. BVP²⁷.

Grafikas 7. Savanoriškos veiklos trukmė

24 Trumpalaikė savanoriška veikla (pvz., vienkartinė akcija, prisidedate prie akcijos, orientuotos į konkretų rezultatą, renginio ar uždavinio, nereikalaujančių ilgalaikio išpareigojimo, vykdymo).

25 Ilgalaikė savanoriška veikla (pvz., daugiau negu 3 mėn. per metus ir ilgiau – įsitraukiate į organizacijos veiklą ir daugiau ar mažiau reguliariai dalyvaujate joje).

26 Savanoriška tarnyba (iš anksto numatytas savanoriškos veiklos atlikimo laikotarpis, aiškiai apibrėžti veiklos tikslai, turinys, užduotys, organizavimo sąlygos, taip pat savanorio teisinės bei socialinės apsaugos aspektai. Dažniausia savanoriškos tarnybos savanoris dirba kiekvieną darbo dieną po kelias valandas, dalyvauja organizacijos vykdomuose pasirengimo savanoriškai veiklai ir saviugdos kursuose, gauna jo savanoriškos veiklos patirtį ir įgytas kompetencijas liudijantį dokumentą.).

27 NVO informacijos ir paramos centro skaičiavimu, taikant 8,86 Eur valandinį savanoriškos veiklos įkainį, patvirtintą Vidaus reikalų ministerijos 2018 m. patvirtintoje Projektą vykdančio personalo darbo užmokesčio ir savanoriško darbo įnašo fiksuotojo įkainio nustatymo tyrimo ataskaitoje.

Fokusuotų grupių diskusijos: savanoriškos veiklos iššūkiai ir siūlymai

Fokusuotų grupių diskusijų metu su savanorišką veiklą organizuojančių organizacijų atstovais ir savanoriais bandyta išsiaiškinti, kokios yra pagrindinės savanoriškos veiklos problemos ir kaip jas reikėtų spręsti. Diskusijose dalyvavo 10 organizacijų atstovų ir 8 savanoriai. Apibendrinus abiejų diskusijų rezultatus, didžiausi iššūkiai organizacijoms ir savanoriams yra šie:

1. Neišvystyta savanorystės kultūra Lietuvoje.

- Ši veikla nėra gerbiama, bendruomeniškumas nėra vertybė.
- Visuomenėje vyrauja įsitikinimas, kad savanorystė nekainuoja.
- Regionuose bendruomenės nepasitiki savanoriais, įtariai vertina jų veiklą, manydami, kad jie ieško sau naudos.
- Tėvų neigiamas požiūris į savanorystę (nemato naudos, pridėtinės vertės) daro įtaką jaunimo nuostatoms.
- Mokyklose, biudžetinėse ar kitose įstaigose ir net verslo įmonėse, kuriose savanoriška veikla apskritai neleistina, naudojama iškreipta savanorystės samprata (pvz., „City Bee“ savanoriais vadina automobilių pervežinėtojus, kurie šią paslaugą teikia už atlygį).
- Privaloma socialinė pilietinė veikla mokyklose vertinamas kaip savanoriška veikla.
- Socialinių paslaugų centrų, muziejų, ligoninių, priimančių savanorius, darbuotojų kompetencijos šioje srityje yra žemos – savanoriams dažnai skiriami prasčiausi, kvalifikacijos nereikalaujantys darbai.
- Gajus paviršutiniškas verslo įmonių požiūris į savanorystę (atnešti mandarinų maišelį į vaikų namus, pasidaryti asmenukę su Kalėdų seneliu ir užsidėti plusą, kad atliktas geras darbas, socialiai atsakingas veiksmas).
- Įmonių darbuotojai dažnai sutinka savanoriauti labiau iš reikalo nei dėl jų pačių noro.

2. Žmonių nepasitikėjimas savo žiniomis ir gebėjimais.

- Jauni žmonės mano, kad dar neturi reikiamų žinių ir gebėjimų, o vyresnieji mano, kad jų jau nebeturi.
- Jauni žmonės yra nelinkę prisiimti atsakomybės ir įsipareigojimų.
- Vyresniems žmonėms terminas „savanorystė“ iki šiol kelia neigiamą reakciją, asocijuojasi su šauktinių savanoryste.

3. **Nepakankamas valstybės institucijų dėmesys savanorystei.**
 - Trūksta tarpinstitucinio bendradarbiavimo nacionaliniu ir vietos lygmenimis siekiant plėtoti savanorystę.
 - Įvairių sričių projektų konkursuose nenumatomos galimos veiklos ir išlaidos darbui su savanoriais.
 - Trūksta savanoriškos veiklos skatinimo programų vyresniems žmonėms.
4. **Savanoriškos veiklos įstatymo nuostatos yra nepakankamai apibrėžtos.**
 - Organizacijos turi savarankiškai aiškintis arba samdyti teisininkus (pavyzdžiui, dėl nepilnamečių savanoriškos veiklos reikalavimų, darbo vakarais ar naktimis).
 - Nelanksti formalizuotos savanoriškos veiklos struktūra: įvairių formų (pavyzdžiui, virtualios) savanorystės nepripažinimas.
5. **Nėra išsamių tyrimų**, kokią naudą duoda ir kokį poveikį daro savanorystė šalies socialiniam ir ekonominiam gyvenimui.
6. **Nėra bendros duomenų bazės**, kur savanoriai galėtų rasti visą informaciją apie savanorystės galimybes.
7. **Organizacijose trūksta žmogiškųjų ir finansinių išteklių** savanoriams paruošti ir su jais dirbti, savanorių mokymams organizuoti; ne visos organizacijos užtikrina tinkamas sąlygas savanoriams ir įvertina specialiuosius savanorių poreikius ir galimybes.
8. **Nevyksta bendravimas, informacijos dalijimasis** tarp pačių organizacijų (pavyzdžiui, kai savanoriai kreipiasi norėdami vykdyti veiklą tam tikroje srityje, organizacijos nežino, kur juos nusiųsti).
9. **Didžiausias iššūkis organizacijoms yra ilgalaikė savanorystė.**
 - Naujų savanorių išlaikymas organizacijoje yra susijęs su vadyba, organizacijos kompetencijomis ir ištekliais (pavyzdžiui, gerai dirbantiems savanoriams *užkraunama* per daug darbų).
 - Organizacijoms sudėtinga sukurti savanorius motyvuojančią aplinką ir sąlygas, ypač ilgalaikiam įsitraukimui, trūksta motyvacijos skatinimo priemonių.

Savanorių grupės diskusijos dalyviai papildomai nurodė šias problemas:

1. **Sudėtinga suderinti savanorišką veiklą su kitais (darbo ar mokslo) įsipareigojimais.** Darbdaviai nenoriai išleidžia iš darbo į svarbius savanoriškus renginius. Savanorystės užsienyje trukmė dažnai būna ilgesnė nei mėnuo, todėl dirbantiems žmonėms sudėtinga joje dalyvauti.
2. Dėl organizacijų išteklių ir kompetencijų trūkumo savanoriams būdingas **perdegimo sindromas.**

Išvados

1. Didžiausias Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos dėmesys plėtojant savanorišką veiklą yra skiriamas jaunimui (teisės aktai, Jaunimo savanoriškos tarnybos programa), todėl nesukuriamas paskatų dalyvauti savanoriškoje veikloje kitų amžiaus grupių žmonėms.
2. Nevyriausybinėms organizacijoms, organizuojančioms savanorišką veiklą, nesudaromos lygiavertės konkurencinės sąlygos šiai veiklai plėtoti, kai panašių iniciatyvų imasi savivaldybių įstaigos ar centrinės valdžios institucijos (pvz., 2019 m. Vyriausybės įkurtas Bendrystės ir socialinių inovacijų centras imasi savanoriškos veiklos plėtojimo iniciatyvų tarp NVO ir valstybės institucijų).
3. Visuomenės dalyvavimas savanoriškoje veikloje padidėjo (2019 m. – 15 proc., 2018 m. – 11 proc.), tačiau tai gali būti iš dalies susiję su didesne respondentų amžiaus imtimi (2018 m. – nuo 18 metų, o 2019 m. – nuo 15 metų.). Domėjimosi savanoriška veikla (nedalyvaujančių, bet norinčių dalyvauti) padidėjimas taip pat sietinas su jauniausia visuomenės grupe (15–19 metų).
4. Kaip ir 2018 m., pusė apklaustųjų nedalyvauja ir neketina dalyvauti savanoriškoje veikloje. Skeptiškas požiūris į šią veiklą stiprėja su gyventojų amžiumi. Pagrindinės nedalyvavimo priežastys: laiko trūkumas ir amžiaus ar sveikatos problemos. Savanorystę kaip bergždžią veiklą, t. y. kaip tuščią laiko švaistymą ir neatlygintą darbą, nurodė palyginti nedaug respondentų.
5. Gyventojams vis dar trūksta informacijos apie šią veiklą ir organizacijas: neturintys informacijos apie savanoriškos veiklos galimybes ir nežinantys, kur kreiptis, nurodė penktadalis respondentų.
6. Dažniausiai savanoriaujama kultūros ir meno srityse, vietos bendruomenėse ir teikiant pagalbą vyresnio amžiaus žmonėms. Apie penktadalį respondentų nurodė savanoriaujantys aplinkosaugos, pagalbos žmonėms, turintiems negalią, ir sporto srityse.

7. Dauguma respondentų nurodė vykdantys trumpalaikę savanorišką veiklą, tačiau net trečdalis teigė dalyvaujantys ilgalaikėje veikloje. Per trečdalį asmenų teigė savanoriauę nereguliariai įvairių akcijų ir renginių metu, tačiau pakankamai didelė dalis savanoriauja reguliariai: 21 proc. respondentų nurodė savanoriauę kartą per savaitę arba kartą per mėnesį.
8. Organizacijų ir savanorių požiūriu, savanorystės kultūra vis dar yra silpna Lietuvoje: ši veikla nėra vertinama, ypač regionuose; mokyklose, biudžetinėse ar kitose įstaigose ir net verslo įmonėse naudojama iškreipta savanorystės samprata; verslo įmonėse gajus proginis požiūris į savanorystę; savanorius priimančių institucijų darbuotojų kompetencijos šioje srityje yra žemos.
9. Nepakankamas valstybės institucijų dėmesys savanorystei: trūksta tarpinstitucinio bendradarbiavimo nacionaliniu ir vietos lygmenimis, įvairių sričių projektų konkursuose nenumatomos galimos veiklos ir išlaidos darbui su savanoriais.
10. Savanoriškos veiklos įstatymo nuostatos yra nepakankamai pritaikomos, nėra išsamių tyrimų, kokią naudą duoda ir kokį poveikį daro savanorystė šalies socialiniam ir ekonominiam gyvenimui, nėra bendros duomenų bazės, kur savanoriai galėtų rasti visą informaciją apie savanorystės galimybes.
11. Organizacijose trūksta žmogiškųjų ir finansinių išteklių savanoriams paruošti ir su jais dirbti, savanorių mokymams organizuoti; didžiausias iššūkis organizacijoms yra ilgalaikė savanorystė.
12. Savanoriams sudėtinga suderinti savanorišką veiklą su kitais (darbo ar mokslo) įsipareigojimais. Dėl organizacijų išteklių ir kompetencijų trūkumo savanoriams būdingas *perdegimo* sindromas.

Rekomendacijos

1. Įgyvendinant savanoriškos veiklos politiką, aktyviai įtraukti nevyriausybinės organizacijas, užtikrinti reguliarias konsultacijas su šio sektoriaus atstovais. Įgalinti NVO tarybą sukurti tvarią savanorystės skatinimo ir organizavimo sistemą ir vykdyti jos įgyvendinimo stebėseną.
2. Sukurti tarpsektorinę savanoriškos veiklos skatinimo programą (arba įtraukti savanorišką veiklą ir su ja susijusias išlaidas (koordinatorių darbo, savanorių mokymų ir patirtų išlaidų ir kt.) į esamas institucijų programas).

3. Siekiant užtikrinti efektyvesnę skiriamų lėšų panaudojimą, būtina stiprinti nevyriausybinės organizacijas ir jų gebėjimus: investuoti į asmenų, dirbančių tiesiogiai su savanoriais, kvalifikacijos tobulinimą, organizuoti mokymus, užtikrinti darbuotojų darbo apmokėjimą, dalijimąsi patirtimi.
4. Sukurti (arba išplėsti esamas) programas ir paskatų sistemą, kurios skatintų visų amžiaus grupių (ne tik jaunų) žmonių įsitraukimą į savanorišką veiklą, ypač ilgalaikę.
5. Parengti organizacijoms savanoriškos veiklos kokybės standartą, kuriame būtų numatyti minimalūs savanorystės reikalavimai (standartizuotos procedūros, pateikti geros praktikos pavyzdžiai). Nacionalinės nevyriausybinės organizacijos vienijančios asociacijos galėtų padėti organizacijoms sutarti dėl bendrų kokybės kriterijų ir prisidėti rengiant standartą.
6. Siekiant didinti savanoriškos veiklos žinomumą ir formuoti jos teigiamą įvaizdį visuomenėje, organizuoti informacijos sklaidos ir viešinimo kampanijas apie savanoriškos veiklos vertę ir naudą, įtraukiant žinomus veikėjus ir pačius savanorius, taip pat ypatingą dėmesį skirti mokyklos bendruomenei bei ugdymo turiniui (pvz., pilietiškumo dalykui, šiuo metu rengiamam 4K modeliui (*aš kuriu, aš su kitais, aš keičiu(osi), aš kitiems*), kuris turėtų pakeisti socialinę-pilietinę veiklą mokyklose).
7. Parengti ir nuolat palaikyti bendrą savanorystės duomenų bazę (teisinis reglamentavimas, savanorystės samprata, kokybės standartas, veikiančios organizacijos ir veiklos sritys ir kt.). Nacionalinės nevyriausybinės organizacijos vienijančios asociacijos galėtų prisidėti prie savanorystės plėtros savo organizacijose padėdamos rengti bendras duomenų bazines, organizuodamos mokymus ir pan.
8. Parengti metodiką ir pradėti vertinti savanoriškos veiklos naudą ir poveikį įvairiais lygmenimis (organizacijos, šalies), apskaičiuoti veiklos indėlį į BVP. Užtikrinti, kad NVO teikiamų ataskaitų VĮ Registrų centrui formoje apie savanorių veiklą organizacijose būtų teikiama ne aiškinamajame rašte, o *online* formatu. Taip būtų užtikrinama operatyvesnė savanorių skaičiaus ir jų savanoriavimo valandų apskaičiavimo galimybė.
9. Suteikti savanoriams pirminę informaciją apie savanorystę organizacijoje, organizuoti parengiamuosius ir tęstinius mokymus savanoriams, numatyti

motyvavimo priemonės, lanksčiau derinti su savanoriais veiklos grafiką ir kitus klausimus.

10. Tobulinti savanoriškos veiklos reglamentavimą (pvz., supaprastinti higienos reikalavimus, aiškiai apibrėžti savanorystę su nepilnamečiais vėlyvu metu ir pan.).